

KAVRAMSAL MAKALE

Gözetim Kapitalizminden Enfokraziye: Blockchain ve Yeni Yurttaşlık Biçimi*

Nur Banu ÇAĞATAY, Doktora Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat, e-posta: nurbanu.cagatay4622@gop.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1272-9363>

Prof. Dr. Ahmet GÜVEN, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Tokat, e-posta: ahmet.guven@gop.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5073-6345>

Öz

Dijitalleşme süreci, veri üretimi, işlenmesi ve dolaşımı üzerinden siyasal iktidarın doğasını köklü biçimde dönüştürmektedir. Bu çalışma, söz konusu dönüşümü "enfokrazi" kavramı çerçevesinde ele almakta ve veri temelli yönetim biçimlerinin siyasal sonuçlarını analiz etmektedir. Bu kapsamda enfokrazi, veri üretimi, algoritmik yönetim ve dijital gözetim mekanizmaları üzerinden işleyen bir rejim tipi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Çalışmanın, enfokrazi kavramını analitik ve ölçülebilir bir çerçevede incelemekte ve Blockchain teknolojisini bu süreçte oynadığı çift yönlü rolü ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda araştırma, açıklayıcı, yorumlayıcı ve keşfedici nitel bir yöntem benimsemekte; kapsamlı literatür taraması ve kavramsal analiz tekniğine dayanmaktadır. Elde edilen bulgular, blockchain teknolojisini merkeziyetsizlik, şeffaflık ve veri kontrolü sağlama potansiyeliyle enfokraziye karşı bir direnç alanı oluşturduğunu; ancak aynı zamanda veri izlenebilirliği ve değiştirilemezlik özellikleri sayesinde gözetim kapasitesini artırarak enfokratik yapıyı güçlendirebildiğini göstermektedir. Bu çift yönlü etki, teknolojinin normatif olarak nötr olmadığını ve kullanım noktasına bağlı olarak farklı siyasal sonuçlar ürettiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede bu araştırmanın temel amacı, dijital çağda ortaya çıkan veri temelli yönetim sistemlerinin devlet-vatandaş ilişkileri üzerindeki etkilerini analiz ederek dijital yönetim dönüşümünü açıklayan teorik bir model geliştirmektir.

* Bu çalışma, birinci yazarın doktora tezinden türetilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enfokrazi, Blockchain, Dijital Devlet, Gözetim Kapitalizmi, Veri Egemenliği

Makale Gönderme Tarihi: 12.03.2026

Makale Kabul Tarihi: 05.06.2026

Önerilen Atıf:

Çağatay, N. B. ve Güven, A. (2026). Gözetim Kapitalizminden Enfokraziye: Blockchain ve Yeni Yurttaşlık Biçimi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(6): 327-350.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2026, 9(6): 327-350. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2026.1660>

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

From Surveillance Capitalism to Infocracy: Blockchain and Dataship

Nur Banu ÇAĞATAY, Ph.D. Student, Tokat Gaziosmanpaşa University, Institute of Graduate Programs, Tokat, e-mail: nurbanu.cagatay4622@gop.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1272-9363>

Prof. Dr. Ahmet GÜVEN, Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Tokat, e-mail: ahmet.guven@gop.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5073-6345>

Abstract

The process of digitalization fundamentally transforms the nature of political power through the production, processing, and circulation of data. This study addresses this transformation within the framework of the concept of “infocracy” and analyzes the political implications of data-driven governance forms. In this context, infocracy is conceptualized as a regime type that operates through data production, algorithmic governance, and digital surveillance mechanisms. The study aims to examine the concept of infocracy within an analytical and measurable framework, while also revealing the dual role played by blockchain technology in this process. Accordingly, the research adopts an explanatory, interpretative, and exploratory qualitative methodology, based on an extensive literature review and conceptual analysis. The findings indicate that blockchain technology, with its potential to provide decentralization, transparency, and data control, creates a sphere of resistance against infocracy; however, it can also reinforce infocratic structures by increasing surveillance capacity through features such as data traceability and immutability. This dual effect demonstrates that technology is not normatively neutral and can produce different political outcomes depending on its mode of use. Within this framework, the primary objective of the study is to develop a theoretical model that explains the transformation of digital governance by analyzing the effects of data-driven governance systems emerging in the digital age on state-citizen relations.

Keywords: Infocracy, Blockchain, Digital State, Surveillance Capitalism, Data Sovereignty.

Received: 12.03.2026

Accepted: 05.06.2026

Suggested Citation:

Çağatay, N. B. and Güven, A. (2026). From Surveillance Capitalism to Infocracy: Blockchain and Dataship, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(6): 327-350.

GİRİŞ

Dijitalleşme süreci, yalnızca teknolojik altyapıların dönüşümünü değil, aynı zamanda siyasal iktidarın üretim ve işleyiş biçimlerinin yeniden yapılandırılmasını da beraberinde getirmiştir. Veri üretimi, işlenmesi ve dolaşımı, günümüzde ekonomik değer yaratımının ötesine geçerek siyasal meşruiyetin ve yönetim kapasitesinin temel belirleyicilerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda Surveillance Capitalism literatürü, dijital platformların birey davranışlarını izleme, analiz etme ve yönlendirme kapasiteleri üzerinden yeni bir iktidar biçimini ortaya koymaktadır (Zuboff, 2019: 8). Bu yeni iktidar formu, klasik otoriterlik ya da liberal demokrasi kategorileriyle tam olarak açıklanamamakta; daha çok veri temelli yönetim biçimlerinin hâkim olduğu hibrit bir rejim yapısına işaret etmektedir.

Bu çalışmada söz konusu dönüşüm, “enfokrazi” kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Enfokrazi, veri üretimi, algoritmik analiz ve dijital gözetim mekanizmalarının siyasal karar alma süreçlerinde belirleyici hale geldiği bir yönetim formu olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu yönüyle enfokrazi, Algorithmic Governance literatürü ile de kesişmekte; siyasal süreçlerin giderek teknik sistemlere devredildiği bir yapıyı ifade etmektedir (Danaher vd., 2017: 3). Bununla birlikte, enfokrazi yalnızca teknik bir dönüşüm değil; yurttaşlık, meşruiyet ve egemenlik kavramlarının yeniden tanımlandığı daha kapsamlı bir paradigma değişimini temsil etmektedir.

Bu dönüşüm sürecinde Blockchain teknolojisi hem alternatif bir yönetim aracı hem de mevcut veri temelli iktidar ilişkilerini yeniden üretebilecek bir altyapı olarak öne çıkmaktadır. Blockchain’in merkeziyetsizlik, şeffaflık ve değiştirilemezlik gibi özellikleri, veri egemenliğinin yeniden dağıtılması açısından önemli fırsatlar sunarken; aynı zamanda veri izlenebilirliğini artırarak gözetim kapasitesini derinleştirme potansiyeli de taşımaktadır (De Filippi ve Wright, 2018: 12). Bu nedenle blockchain, enfokraziye karşı bir direnç aracı olabileceği gibi, onun teknik altyapısını güçlendiren bir unsur olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın temel amacı, enfokrazi kavramını analitik ve ölçülebilir bir çerçevede ele almak; veri temelli yönetim biçimlerinin siyasal sonuçlarını tartışmak ve blockchain teknolojisinin bu süreçte oynadığı çift yönlü rolü incelemektir. Bu kapsamda çalışma, klasik devlet, dijital devlet ve enfokrazi ayrımı üzerinden siyasal dönüşümü karşılaştırmalı bir perspektifle analiz etmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, yurttaşlık kavramının “veri üreticisi özne” (*veridaş/dataship*) formuna evrilmesi ve bu dönüşümün demokratik meşruiyet üzerindeki etkileri de çalışmanın temel tartışma eksenlerinden birini oluşturmaktadır.

Yöntemsel olarak bu çalışma, nitel araştırma desenine dayanmaktadır. Araştırma, açıklayıcı (explanatory), yorumlayıcı (interpretive) ve keşfedici (exploratory) bir yaklaşım benimsemektedir. Açıklayıcı boyut, enfokrazi ve blockchain kavramlarının kuramsal temellerini ortaya koymayı; yorumlayıcı boyut, bu kavramların siyasal ve toplumsal zemindeki anlamlarını analiz etmeyi; keşfedici boyut ise literatürde henüz sınırlı biçimde ele alınan enfokrazi-blockchain ilişkisini yeni bir analitik çerçevede tartışmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, kapsamlı bir literatür taramasına ve kavramsal analiz yöntemine dayanmaktadır. Uluslararası raporlar, akademik çalışmalar ve kuramsal yaklaşımlar sistematik biçimde incelenmiş; elde edilen bulgular karşılaştırmalı ve bütüncül bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Sonuçta bu makale, dijital çağda ortaya çıkan yeni yönetim biçimlerini anlamlandırmayı amaçlamakta; enfokrazi kavramını literatüre katkı sunacak biçimde kavramsallaştırırken, blockchain teknolojisinin bu yapıyı nasıl dönüştürdüğünü ve yeniden ürettiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma hem siyaset bilimi hem de dijital toplum çalışmalarına disiplinlerarası bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Gözetimden Enfokrazi'ye Geçiş

Gözetim, insanlık tarihinin en eski ve aynı zamanda yeniliğe açık araçlarından biri olarak, toplumsallığın işleyişi ve bireylerin birbirleriyle etkileşiminde önemli bir yer tutmuştur. Gözetim yalnızca tehditleri izlemekle sınırlı olmayıp, aynı zamanda toplumun düzenli ve uyumlu işleyişini sağlamak için de kullanılan bir araçtır. Bu izlekte gözetimi basit bir tahakküm pratiğinden ayıran temel fark, toplumu yalnızca kontrol etmek değil, aynı zamanda onu yönlendirebilme amacıdır. Bu, yönetim ilişkisini tahakkümden ayrı tutarak, toplumla olan etkileşimin istikrarlı ve meşru bir biçimde sürdürülmesini hedefler (Foucault, 2013: 304-305).

Gözetim, toplumsal yapıları yalnızca denetleme amacıyla değil, aynı zamanda toplumun düzenli ve uyumlu işleyişini sağlamak amacıyla kullanılan bir iktidar ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Bu bakış açısı, yönetim ve tahakküm arasındaki ayrımı net bir şekilde ortaya koyar ve toplumu yönlendirebilme kapasitesine sahip bir ilişki biçimi olarak gözetimin işlevini anlamamıza olanak tanır.

Gözetim, toplumsal yapıları kat eden ve diğer unsurlarla birleşerek güç dengesini sürdüren bir dinamiğin temelini oluşturur. Böylelikle, gözetim yalnızca bir denetleme aracı değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, özellikle de iktidar ilişkilerinin kurulumunda belirleyici bir rol oynar. Panoptikon,¹ bu sürecin somutlaştığı ve iktidar ilişkilerinin görünür hale geldiği bir düzlem olarak tarihsel anlam kazanmıştır. Gözetim ile iktidar arasında kurulan ilişki, özellikle panoptikonun iktidar pratiğiyle eş anlamlı hale gelmesiyle belirginleşmiştir (Foucault, 2013: 310).

Panoptikon, bir mekânsal düzen içerisinde özneleşme süreçlerini üreten ve iktidarı mekân ve özne düzeyine bağlayan bir yönetim rasyonelitesine işaret eder (Han, 2017: 10). Bu rasyonelitenin amacı, bireylerin bedenlerini üretken ve itaatkâr kılmaktır. Gözetimin panoptik çerçevesi, normların toplumsal düzeyde yayılması ve bu normların bireylerin özneleşme süreçlerine dönüşümü üzerine kurulu bir pratiktir. Bu pratik, normun şekillendirdiği bedenleri toplumsal bir uyum çerçevesi içinde organize etme dinamiğini belirler. Burada, özneleşme süreçleri ile bu süreçleri şekillendiren söylemler arasındaki dışsallık ilişkilerinin inşa edilmesi önemli bir yer tutar. Normalleştirici alanlarda iktidarın işleyiş biçimlerini söylemler aracılığıyla kavrayan bireyler, anormalliğin tespit ve düzeltilmesinin yapıldığı panoptik mekânlarda, iktidarın gözlemcileri aracılığıyla güç ilişkilerini anlayan kişilerle bir araya gelirler. Bu noktada, toplumsal yaşam, bir fabrikaya, bazen bir hapishaneye, hatta bir okula dönüşen bir mekân olarak sembolize edilir (Foucault, 2012: 187).

Post-panoptikon ise teorik olarak gözetimin bireysel bir davranış pratiği veya kendilik oluşturma süreci olarak tanımlandığı bir evreyi ifade eder. Bu evre, bakış olgusundaki değişikliklerin izlenebileceği bir düzlemde tartışılabilir. Gözetimdeki dönüşüm ya da bakış fenomeninin bireysel bir bağlama karşılık gelmesi, iki düzeyde ele alınabilir: Birincisi, gözetim tekniklerinin ve uygulamalarının bireyselleşmesiyle ilgilidir. İkincisi ise bakış fenomeninin, bireyselliği

¹ Panoptikon kavramı, Michel Foucault'un gözetim ve disiplin mekanizmalarını analiz ettiği çalışmalarında merkezi bir yer tutar. Foucault (1975: 198), Jeremy Bentham tarafından tasarlanan panoptikon cezaevi modelini, modern toplumlarda güç, denetim ve gözetim ilişkilerinin metaforu olarak ele alır. Panoptikon, bir merkezi gözetleme kulesinden sürekli izlenme olasılığı ile bireylerin kendi davranışlarını içselleştirmesini sağlayan mimari bir yapı olarak tanımlanır. Bu yapı, doğrudan fiziksel gözlem yerine gözetim olasılığı yoluyla disiplin ve kontrol mekanizmalarını işler; birey, sürekli izlenme ihtimali nedeniyle kendi davranışını denetler ve toplumsal normlarla uyumlu hale getirir. Foucault, panoptikon kavramını yalnızca cezaevleri özelinde değil, eğitim, sağlık, işyerleri ve dijital gözetim sistemleri gibi modern toplumsal kurumlarda iktidarın nasıl yapılandığını açıklamak için de kullanır. Bu perspektifle, panoptikon hem bireysel davranışın disiplin altına alınmasını hem de iktidarın görünmez fakat etkili biçimde işlediği mekanizmaları kavramsallaştırmak için kullanılan temel bir teorik araçtır (Foucault, 1975; Lyon, 2007: 11).

şekillendiren bir özneleşme süreciyle olan ilişkisini yansıtır. Birincisi, gözetim araçlarının ve tekniklerinin kişisel kullanıma tahsis edilmesiyle ilgili metalaşma süreçlerine göndermede bulunurken, ikincisi gözetimin daha geniş bir toplumsal ilişki biçimine dönüşümünü ifade eder. Burada odaklandığımız temel problem, gözetimin, asimetrik bir iktidar ilişkisi olarak panoptik rejimden uzaklaşarak gündelik bir dile dönüşmesinin neden olduğu yeni bir iktidar anlayışının ortaya çıkmasıdır (Best ve Kellner, 2011: 81).

Yerliyurtlaştırma² süreci, postmodern çağın sunduğu bireysel özgürleşme ve biricikleşme³ eğilimleriyle ilişkilidir. Bu süreç, bedensel hareketlerin serbestleşmesine ve özgünleşmesine yönelik müdahalelerle, kökenselleştirici hamleleri reddederek, yine de bu hareketlere belirli yol çizgileri sunar (Deleuze ve Guattari, 1987: 20). Bu müdahalelerin amacı, olabildiğince serbest ve tekil bir hareket alanı yaratırken, bireylerin bu hareketlerini şekillendiren belirli normları ve yönelimleri dayatmak ve bu sayede onların arzularını öngörülebilir, kontrol edilebilir ve metalaştırılabilir hale getirmektir.

Bu noktada, post-panoptik gözetimin özgül dinamiği, bireyleri belli bir mekânda sabitlemek ya da kapatmak yerine, onların bilinçlerini çevreleyen göstergelerle uyumlaştırmayı amaçlayan bir yaklaşım sergiler. Geleneksel panoptik iktidar, özneyi belirli bir mekânda izleyerek onun davranışlarını kontrol etmeye çalışırken, post-panoptik iktidar, öznenin çevresindeki mekânsal bağlamları, sembolik göstergeler aracılığıyla etkileşim içine sokar. Bu doğrultuda, baskıdan ziyade açıklık, kapatmadan çok serbestlik, yasaktan öte sınırsız arzular öne çıkar. Post-panoptik yönetim biçimi, bireyi değil, onun sürekli değişen ve oluş halindeki kimlik süreçlerini hedef alır.

Bunun anlamı şudur: panoptik iktidar, sadece belirli bir zemine oturmuş olanları (örneğin deli, hasta, öğrenci, asker gibi kimlikler) denetlerken, post-panoptik iktidar, olabilecek olanları, henüz belirli bir kategoriye yerleşmemiş olanları da kapsayacak şekilde gözetim yapar. Yani, normlar ve kategoriler dışındaki, kaygan ve sürekli değişen kimlikler ile ilişkiler, post-panoptik gözetim biçimlerinde daha esnek ve uyarlanabilir bir şekilde kontrol edilmeye çalışılır (Foucault, 2012: 188). Postmodern kapitalizmde bu süreç, bireyin öznelliğini sermaye ve göstergebilimsel ilişkilerle birleştirir ve arzuların sürekli olarak metalaştırılmasını sağlar (Best ve Kellner, 2011: 35).

² Yerliyurtlaştırma kavramı ekseninde tekillik (singularity), bireyin toplumsal yapılar ve dayanışmalar içinden çıkıp kendi özgün yaşam denemelerini oluşturma çabasıdır; bu kavram, modernitenin bireyi tanımlayan sabit kimlik kategorilerinden kurtulma isteği ile ilişkilidir (Bauman, 2000: 19). Hâlihazırda modern toplumlarda sosyolojik yapının akışkanlaşması ve bireysel kimliklerin sabit normlardan bağımsızlaşması sürecini *Liquid Modernity* adlı eserinde, özellikle akışkan modernitenin normatif belirsizliği üzerinde işler (Bauman, 2000: 12).

³ Biricikleşme, bireyin kökenselleştirici veya evrensel kimlik kodları yerine kendi özgün yaşam tarzını inşa etme potansiyelini ifade eder. Yerliyurtlaştırma ise bu özgünleşme yönelimlerini, neoliberal ekonomik ve normatif güçlerin kontrol, yönlendirme ve metalaştırma pratikleri aracılığıyla yeniden şekillendiren süreçler olarak tanımlar. Buna göre neoliberal düzen, bireylerin arzularını, davranışlarını ve seçimlerini öngörülebilir, denetlenebilir ve ekonomik olarak sermayeleştirilebilir hâle getirmek üzere bu özgünleşme eğilimlerini kendi mekanizmalarına çeker; böylece serbestleşme vaat ederken aynı zamanda yeniden normatif yönelimler ve disipliner yapılandırmalar üretir (Hardt ve Negri, 2000: 200). Deleuze ve Guattari'nin kavramsal çerçevesi ise arzunun toplumsal üretimini ve farklılaşma süreçlerini "akışlar" ve "deterritorializasyon" özelinde ele alır; bu perspektif, bireysel tekillik eğilimlerini neoliberal yönlendirme mekanizmaları ile ilişkilendirirken özgün arzuların kendi başına sabit kimliklere dönüşmeyen üretken süreçler olduğunu vurgular (Deleuze ve Guattari, 1987: 20-21). Böylece yerliyurtlaştırma, postmodern bireysel özgürleşme ile kapitalist yönlendirme arasındaki gerilim ve yeniden kodlama ilişkisini kavramsallaştırmak için kullanılan bir teorik araç hâline gelir.

Günümüzde gözetim, bireylerin ve toplumun izlenmesi, kaydedilmesi ve denetlenmesi sürecini ifade eden çok boyutlu bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Bu kavram, tarihsel olarak siyasi ve ekonomik iktidar mekanizmaları ile yakından ilişkili olup, modern teknolojilerin gelişimiyle birlikte daha karmaşık ve yaygın bir hale gelmiştir (Lyon, 2006: 17).

David Lyon (2006: 18) gözetimi, bireylerin farkında olarak ya da olmadan izlenmesini, bilgilerin toplanmasını ve bu bilgilerin farklı amaçlarla kullanılmasını içeren bir toplum düzeni olarak tanımlar. Shoshana Zuboff (2019: 42) ise modern dönemde bu kavramı “gözetim kapitalizmi” olarak adlandırmakta ve büyük teknoloji şirketlerinin bireylerin kişisel verilerini ticari amaçlarla nasıl kullandığını gözler önüne sermektedir. Bu yeni ekonomik model, geleneksel gözetim yöntemlerinden farklı olarak, kullanıcı verilerinin manipülasyonu yoluyla bireylerin davranışlarını öngörme ve yönlendirme üzerine kuruludur (Zuboff, 2019: 43).

Gözetimin modern dönemde kazandığı yeni boyutlar, dijital platformlar ve algoritmalar aracılığıyla bireylerin izlenmesini daha incelikli ve yaygın hale getirmiştir. John Cheney-Lippold (2017: 29), dijital ortamdaki gözetimin, bireylerin veri profillerine dönüştürülmesi süreciyle kimliklerini yeniden tanımladığını belirtmektedir. Benzer şekilde, Virginia Eubanks (2018: 190), algoritmik gözetimin özellikle dezavantajlı gruplar üzerinde ayrımcı etkiler yaratabileceğine dikkat çekerek, dijitalleşen sosyal yardım sistemlerinin yoksulları cezalandırıcı bir yapıya dönüşebileceğini ortaya koymaktadır.

Zuboff (2019: 88), gözetim kapitalizmini, bireylerin dijital davranışlarının artık yalnızca izlenmediği, aynı zamanda yönlendirildiği bir ekonomik yapı olarak tanımlar. Ona göre “davranışsal fazla değer” (*behavioral surplus*), platform kapitalizminin temelini oluşturmakta ve yurttaş, ekonomik-politik çıkarlar uğruna bir “veri kaynağı”na indirgenmektedir. Lyon (2018: 42), bu süreci “gözetim kültürü”nün yaygınlaşması olarak tanımlar; burada gözetim sadece yukarıdan aşağıya değil, gündelik yaşamın içine nüfuz eden yatay bir ilişki biçimine bürünmüştür.

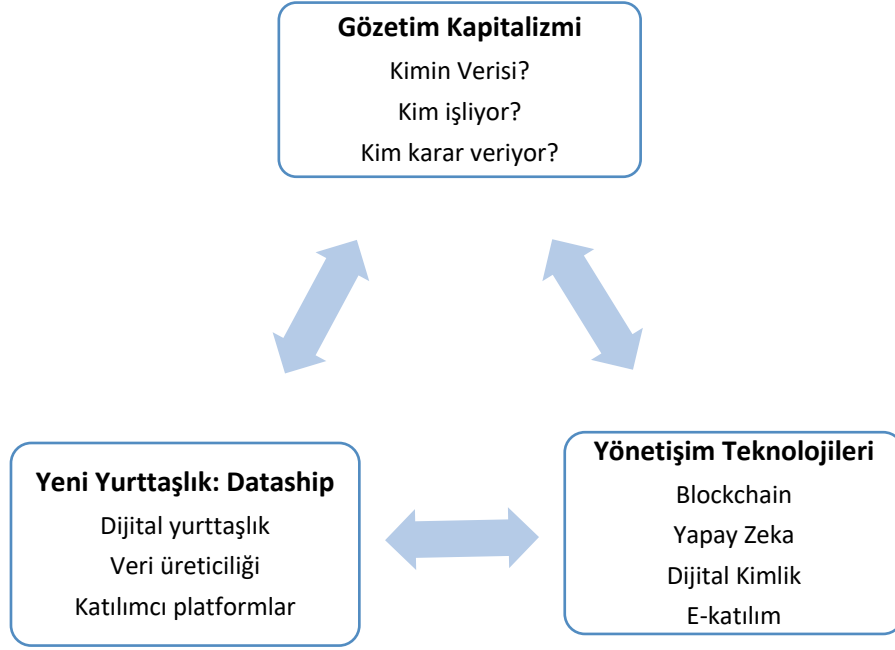
Foucault'nun (1977: 195) klasik “panoptikon” modeli, bu dönüşümün tarihsel temelini sunar. Ancak Enfokrasi rejimi, yalnızca bireylerin davranışlarını denetlemekle kalmayıp, onları önceden tahmin etmeye ve yönlendirmeye çalışan bir “meta-panoptik” yapıdır (Zuboff, 2019: 166).

Primavera De Filippi ve Wright (2018: 193), blockchain teknolojisinin yönetim ve hukuk sistemleriyle olan ilişkisini ele alırken, “code is law” (*kod kanundur*) ifadesiyle teknolojik altyapıların hukukun yerini almaya başladığını ileri sürer. Blockchain tabanlı akıllı sözleşmeler (*smart contracts*), klasik kamu bürokrasisinin hiyerarşik işleyişini kırmakta; merkezizetsiz karar alma süreçlerini mümkün kılmaktadır.

Eubanks (2018: 191), yapay zekâ sistemlerinin otomatik karar sistemlerinin tarafsız olmadığına dikkat çekerek, bu süreçlerin kamu yönetimi etiği açısından yeni sorun alanları doğurduğunu belirtmektedir. Bu ifade teknolojinin nötr olduğu varsayımının tutarlı olmadığını yansıtmaktadır.

Isin ve Ruppert (2015: 174), dijital yurttaşlığı sadece e-devlet hizmetlerine erişim değil, aynı zamanda yurttaşlığın dijital olarak üretildiği ve yeniden biçimlendiği bir pratik olarak tanımlar. Dijital yurttaş, dijital platformlarda temsil edilen, izlenen, sınıflandırılan ve sıklıkla yönlendirilen bir aktördür. Bu yaklaşımla, klasik yurttaşlık hakları veri akışları ve algoritmik kararlar yoluyla yeniden biçimlenmektedir.

Devletin klasik egemenlik anlayışı, 21. yüzyılda dijital veri üretimi ve yönetimiyle yeniden tanımlanmaktadır. Artık toprak egemenliği kadar “veri egemenliği” de iktidarın temel dayanağı haline gelmiştir. Bu çerçevede önerilen *Veri Egemenliği Rejimi Modeli (VERM)*, dijital çağın yönetim araçları, yurttaşlık biçimi ve egemenlik anlayışını bütüncül bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 1: Gözetimin Dijital Döngüsü

Kaynak: Model, klasik yurttaşlık ve egemenlik anlayışını dijital çağda yeniden tanımlar. Veri üretimi, paylaşımı ve yönetimi devletin temel egemenlik unsuru haline gelirken, yurttaşlık ise dijital ağlara katılım ve veri hakkı üzerinden yeniden biçimlenmektedir. Bu model, dijital çağda veri egemenliği, yeni yurttaşlık (dataship) ve yönetim teknolojileri arasındaki karşılıklı ilişkiyi betimlemek amacıyla geliştirilmiştir. Veri egemenliği kavramı, kimin veri ürettiğini, işlettiğini ve karar süreçlerini kontrol ettiğini sorgulayarak dijital alanın gücünü analiz eden literatüre dayanmaktadır. Veri egemenliği, dijital altyapının toplumsal düzen üzerindeki etkisini tartışan Taylor, Floridi ve van der Sloot'un çalışmasında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır (Taylor, Floridi ve Sloot, 2017: 15). Veridaşlık (dataship), bireylerin veri üreticiliği ve platform katılımı üzerinden dijital toplumsal varlıklarını ifade eden bir kavramdır; bu bakış açısından, dijital gözetim kapitalizmini tanımlayan Zuboff, bireylerin veri üretimi ve gözetim ilişkilerini analiz ederken "veridaşlık" benzeri dijital katılım ve üretim süreçlerini tartışmaktadır (Zuboff, 2019: 121-124). Yönetişim teknolojileri ise blockchain, yapay zekâ, dijital kimlik ve e-katılım gibi araçların yönetim ve karar alma süreçlerini dönüştürme potansiyelini ifade eder; Bu ifadeden hareketle Tapscott ve Tapscott (2016: 27), blockchain teknolojisinin ekonomik ve kurumsal karar süreçlerini merkezî olmayan yapılara dönüştürme kapasitesini inceler ve Coglianese ve Lehr (2017: 1150), yapay zekâ destekli karar mekanizmalarının kamu yönetimi üzerindeki etkilerini tartışırken e-katılım ve dijital kimlik uygulamalarını örneklemektedir. Bu modellerin bir araya gelmesiyle oluşturulan Şekil 1, dijital egemenlik ile dijital yurttaşlık ve yönetim teknolojileri arasındaki dinamik ilişkileri bir arada göstermektedir. Model, Taylor, Floridi ve Slot (2017); Zuboff (2019) kaynaklarından esinlenilerek araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında geliştirilen model, dijital çağda ortaya çıkan yeni güç ilişkilerini üç temel eksen üzerinden kavramsallaştırmaktadır: veri egemenliği, veridaşlık (*dataship*) ve yönetim teknolojileri. Modelin merkezinde yer alan veri egemenliği, dijital sistemlerde verinin üretimi, işlenmesi ve kontrolü üzerinden şekillenen iktidar ilişkilerini ifade eder. Yani veri, yalnızca teknik bir unsur değil, aynı zamanda ekonomik ve politik bir güç kaynağıdır. Nitekim Shoshana Zuboff (2019: 94), gözetim kapitalizmi analizinde bireylerin davranışsal verilerinin şirketler tarafından sistematik biçimde toplanarak öngörü ve kontrol mekanizmalarına

dönüştürüldüğünü belirtmekte ve bu sürecin yeni bir egemenlik biçimi yarattığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde Floridi (2014: 64), dijital çağda bilginin ve verinin etik, politik ve yönetsel boyutlarının yeniden tanımlandığını ifade ederek veri temelli bir egemenlik anlayışının ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bu çerçevede modelde yer alan “kimin verisi, kim işliyor, kim karar veriyor?” soruları, dijital egemenliğin temel analitik eksenini oluşturmaktadır.

Modelin ikinci boyutu olan yönetim teknolojileri, bu yeni egemenlik ve yurttaşlık ilişkilerini mümkün kılan teknik altyapıyı temsil eder. Özellikle blockchain, yapay zekâ, dijital kimlik ve e-katılım araçları, karar alma süreçlerini dönüştüren ve yeniden yapılandıran mekanizmalar olarak öne çıkmaktadır. Don Tapscott ve Alex Tapscott, blockchain teknolojisinin merkezi otoriteleri zayıflatarak güveni dağıttık sistemler üzerinden yeniden inşa ettiğini ve yönetim süreçlerinde şeffaflık ve katılımı artırma potansiyeline sahip olduğunu belirtmektedir (Tapscott ve Tapscott, 2016: 56). Bununla birlikte Cary Coglianese ve David Lehr, yapay zekâ temelli karar alma sistemlerinin kamu yönetiminde düzenleme, denetim ve karar süreçlerini yeniden şekillendirdiğini ve bu durumun yönetim anlayışını dönüştürdüğünü ifade etmektedir (Coglianese ve Lehr, 2017: 1154). Bu teknolojiler, modelde gösterildiği üzere yalnızca araçsal değil, aynı zamanda normatif ve kurumsal etkiler üreten yapılardır.

Modelin üçüncü boyutu olan veridaşlık (dataship), bireyin klasik yurttaşlık tanımının ötesine geçerek veri üreticisi ve dijital sistemlerin aktif bir bileşeni hâline gelmesini ifade eder. Bu yaklaşım, bireyin yalnızca hak ve yükümlülükler çerçevesinde değil, aynı zamanda veri üretimi ve dijital katılım üzerinden tanımlandığı bir dönüşüme işaret etmektedir. José van Dijck, platform toplumunu analiz ettiği çalışmasında bireylerin dijital platformlar aracılığıyla sürekli veri üreten aktörlere dönüştüğünü ve bu durumun toplumsal ilişkileri yeniden yapılandırıldığını belirtmektedir (Dijck, 2018: 44). Bu minvalde dataship, dijital yurttaşlığın ötesinde, bireyin veri üzerinden tanımlandığı yeni bir ontolojik statüye işaret eder. Ayrıca Nick Srnicek, platform kapitalizmi çerçevesinde veri üretiminin ekonomik değer üretiminin merkezine yerleştiğini vurgulayarak bireyin üretici rolünün dönüşümünü ortaya koymaktadır (Srnicek, 2017: 39). Dolayısıyla modelde yer alan “veri üreticiliği” ve “katılımcı platformlar” unsurları, bireyin dijital sistem içindeki aktif ve üretken konumunu açıklamaktadır.

Bu model, dijital çağda egemenliğin yalnızca devlet merkezli bir yapı olmaktan çıkarak veri akışları, platformlar ve algoritmik sistemler üzerinden yeniden kurulduğunu; bireyin ise klasik yurttaşlık statüsünden veri temelli bir varoluş biçimine (dataship) evrildiğini göstermektedir.

Blockchain Teknolojisi ve Enfokrası

Dijital ortamda üretilen herhangi bir veri kaydının kopyalanması yalnızca zaman meselesi olarak değerlendirilirken, Blockchain teknolojisi bu soruna radikal bir yaklaşım getirerek veri bütünlüğünü ve güvenliğini esas alan yenilikçi bir çözüm sunmuştur. Temel olarak Blockchain teknolojisi, verinin kopyalanmasını tamamen engelleyen bir yapı sunmamaktadır. Ancak, dağıttık defter sistemi sayesinde yetkisiz veya mükerrer kopyaların ağ içinde barınmasına olanak tanımamaktadır (BCTR, 2019b: 11). Bu mekanizma, dijital varlıkların aynı anda birden fazla kez harcanmasını (çift harcama problemi) önleyerek sistem içindeki dijital enflasyon riskini ortadan kaldırmakta ve veri bütünlüğünü güvence altına almaktadır.

Blockchain teknolojisinin kavramsal temelleri ve bileşenleri yalnızca Satoshi Nakamoto'nun makalesine özgü olmayıp, daha önceki akademik çalışmalarla da şekillenen bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda, Blockchain'in temel bileşenleri 1990'lı yıllarda yayımlanan üç önemli akademik çalışmada ele alınmıştır:

Stuart Haber ve W. Scott Stornetta tarafından 1991 yılında yayımlanan çalışmada, belgelerin zaman damgası ile birlikte kriptografik imzalar kullanılarak nasıl güvence altına alınabileceği tartışılmıştır. Ross Anderson'ın 1996 tarihli makalesinde, kaydedilen güncellemelerin silinemeyeceği ve merkezi bir otoriteye bağlı olmayan bir veri depolama sisteminin nasıl inşa edilebileceği ele alınmıştır. Bruce Schneier ve John Kelsey'nin 1998 yılında yayımladığı çalışmada ise, güvenilmeyen makinelerde tutulan günlük dosyalarındaki (log files) hassas bilgilerin korunması için şifreleme yöntemlerinin nasıl uygulanması gerektiği açıklanmıştır. Bu çalışmalar, Nakamoto'nun ortaya koyduğu Blockchain yapısının teorik altyapısını oluşturan önemli katkılar arasında yer almakta ve dağıtık defter teknolojisinin tarihsel gelişimini anlamak açısından kritik bir çerçeve sunmaktadır (BCTR, 2019a: 8-9).

İngilizce ve Latince dillerinde aynı biçimde kullanılan ve günümüzde Türkçede de yaygınlaşan "data" kelimesi, işlenmemiş ham bilgi parçacıklarını ifade etmektedir. Elde edilmiş biçimine bağlı olarak, sayısal bir değer içeren veriler nicel veri, sayısal bir değer içermeyen veriler ise nitel veri olarak sınıflandırılmaktadır. Her sembolik gösterimde olduğu gibi, veri de belirli bir nesne, birey ya da olguya ilişkin soyut ifadeler kümesi olarak değerlendirilmektedir (Ackoff, 1989: 3; Kitchin, 2014: 2; OECD, 2013: 12).

Tek başına bir anlam ya da işlev taşımayan veriler, ancak belirli işlemlerden geçirildiklerinde anlam kazanmaktadır. Verilerin gruplanması, sıralanması ve özetlenmesiyle birlikte, manuel veya dijital ortamda işlenerek enformasyona dönüştürülmesi, onların belirli bir izlek içinde yorumlanmasını mümkün kılmaktadır. Böylece, veriler ait oldukları konuyu açıklama gücüne erişmekte ve problem çözme ile karar verme süreçlerinde işlevsel hale gelmektedir (BCTR, 2019a: 12).

Verinin enformasyona dönüşüm sürecine ilişkin bu teknik ve işlevsel çerçeve, dijital çağda bilginin yalnızca pasif bir çıktı değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasal güç üretiminin temel girdisi haline geldiğini göstermektedir. Nitekim dijital platformlar aracılığıyla sürekli üretilen, işlenen ve dolaşıma sokulan veriler, birey davranışlarının öngörülmesi ve yönlendirilmesi çerçevesinde stratejik bir kaynak olarak konumlanmaktadır. Bu durum, verinin yalnızca bilgi üretiminde değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasında merkezi bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır (Couldry ve Mejias, 2019: 3; Srnicek, 2017: 39). Dolayısıyla, verinin enformasyona dönüşümünü açıklayan mikro düzeydeki süreçlerin, makro düzeyde yeni bir yönetim ve iktidar formunun yani enfokrasinin analitik temellerine nasıl zemin hazırladığının incelenmesi gerekmektedir.

Gözetim kapitalizmi literatürü, dijital platformların ekonomik ve siyasal gücünü açıklamakta güçlü teorik araçlar sunmakla birlikte (Zuboff, 2019: 247), "enfokrasi" kavramının rejim tipi olarak analitik olarak ölçülebilir kriterlere bağlanması gerekmektedir. Siyasal rejim literatüründe (Dahl, 1971: 49; Levitsky ve Way, 2010: 17) olduğu gibi, bir rejimin tanımlanabilmesi için normatif değil, karşılaştırmalı ve işlevselleştirilebilir göstergelere ihtiyaç vardır. Bu çerçevede enfokrasi; veri üretimi, veri mülkiyeti, algoritmik yönetim, karar otomasyonu ve dijital egemenlik yoğunluğu eksenlerinde ölçülebilir bir yönetim formu olarak kavramsallaştırılmalıdır.

Enfokrasiyi diğer rejim tiplerinden ayıran temel özellik, siyasal meşruiyetin doğrudan yurttaş iradesinden değil, veri akışlarının kontrolü ve algoritmik karar süreçlerinin teknik otoritesinden türemesidir. Bu durum, Foucault'nun (2008: 4) biyopolitika kavramının dijital çağdaki karşılığı olarak yorumlanabilir; ancak burada iktidar, nüfusu değil, veri izlerini yönetmektedir (Couldry ve Mejias, 2019: 66).

Freedom House'un (2023) "Freedom on the Net" raporları da dijital gözetim kapasitesi ile siyasal özgürlük göstergeleri arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Yüksek düzeyde dijital gözetim teknolojileri kullanan ülkelerde ifade özgürlüğü, çevrim içi örgütlenme ve siyasal katılım

skorlarının görece daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum doğrudan nedensellik kanıtı sunmasa da, dijital kontrol kapasitesi arttıkça liberal-demokratik göstergelerde gerileme eğilimi ortaya çıkabildiğini göstermektedir. Böylece enfokrazi ile liberal demokrasi arasında potansiyel bir gerilim hattı nicel verilerle de desteklenmektedir.

Bu ampirik çerçeve, enfokrazinin rejim tipolojisindeki konumunu tartışmayı gerekli kılmaktadır. Dahl'ın (1971: 17) poliarsi modeli, demokratik rejimleri rekabetçi seçimler, siyasal katılım ve kamusal muhalefet kapasitesi üzerinden tanımlar. Enfokrazi bu kriterleri biçimsel düzeyde tamamen ortadan kaldırmaz; seçimsel temsil mekanizmaları çoğu zaman varlığını sürdürür. Ancak karar üretim süreçleri giderek algoritmik merkezleşmeye kayar ve siyasal katılım, temsil temelli etkileşimden ziyade veri üretimi üzerinden dolaylı biçimde gerçekleşir. Bu durumda yurttaş, aktif kamusal tartışma öznesi olmaktan ziyade, veri izi bırakan bir dijital aktöre dönüşür.

Bu özellikleriyle enfokrazi, klasik otoriterlikten ayrılır. Otoriter rejimlerde baskı ve açık siyasal kontrol mekanizmaları belirgindir. Enfokratik yapılarda ise kontrol çoğu zaman davranışsal yönlendirme, öngörülebilirlik analizi ve mikro hedefleme teknikleri üzerinden işler. Crouch'un (2004: 2) post-demokrasi kavramı, biçimsel demokratik kurumların varlığını sürdürürken karar süreçlerinin dar bir elit yapı tarafından yönlendirilmesini ifade eder. Enfokrazi bu modeli dijital düzlemde derinleştirir. Zuboff'un (2019: 89; 363) ortaya koyduğu davranışsal modifikasyon mantığı, bu sürecin ekonomik ve siyasal boyutunu açıklamaktadır: bireylerin davranışları yalnızca gözlemlenmez, aynı zamanda öngörülür ve yönlendirilir. Böylece siyasal meşruiyet, kamusal müzakere ve rızadan ziyade veri analitiği kapasitesi üzerinden yeniden üretilir.

Dolayısıyla Enfokrazi, Habermas'ın (1996: 359) iletişimsel eylem kuramında tanımladığı "kamusal aklın kurumsallaşması" idealinden uzaklaşır. Yönetişim, teknik uzmanlık alanına dönüşürken; siyasal meşruiyet, kamusal onaydan ziyade teknik yeterliliğe indirgenir. Örneğin seçimler yerine anket verileri, kamuoyu yoklamaları veya kullanıcı davranışları siyasal kararlar için yeterli addedilir hâle gelir (O'Neil, 2016: 69). Bu durum, siyasal sorumluluğun ve hesap verebilirliğin zayıflamasına neden olur.

Üstelik Enfokrazi, yalnızca kamusal yaşamı değil, bireyin iç yaşamını da etkiler. Deleuze'ün (1992: 8) "denetim toplumu" kavramsallaştırmasında belirttiği gibi, bireyler artık sabit kimliklerle değil, sürekli güncellenen veri profilleriyle tanımlanır. Bu veri profilleri, bireylerin gelecekteki davranışlarını öngörmek ve onları belirli yollara yönlendirmek için kullanılır. Sonuçta özgürlük, seçim kapasitesi değil, veri setlerinin öngördüğü seçenekler dizisi hâline gelir. Bu öngörüsellik, Arendt'in (1958) "çoğulluk ve eylem özgürlüğü" düşüncesine karşıt bir yön taşır. Çünkü eylem, öngörülemezliği mümkün kılar; oysa Enfokrazi, öngörülemezliği ortadan kaldırmayı hedefler.

Enfokrazi rejiminin bir diğer krizi, demokratik meşruiyetin zayıflamasıdır. Rancière (1999: 96), demokrasinin temelini "eşit konuşma hakkı" ve "görünürlük" üzerine kurar. Enfokrazi ise görünürlüğü teknikleştirerek eşitliği değil, erişim ve kodlama kapasitesi olanların ayrıcalığını üretir. Böylece dijital uçurum, yalnızca teknolojik değil, siyasal bir eşitsizlik rejimi hâline gelir. Bireylerin siyasal katılımı, platformlar tarafından yapılandırılan dijital etkileşimlere indirgenirken; gerçek siyasal karar alma mekanizmaları kapalı teknik odalarda şekillenir (Pasquale, 2015: 141).

Bu yeni rejim formu, aynı zamanda veri egemenliği üzerinden gerçekleşen "sessizleşme" pratiklerini de doğurur. Brown (2015: 115), neoliberal aklın her alanı ekonomik rasyonaliteye tabi kıldığını belirtirken; Enfokrazi'de bu rasyonalite artık veri merkezli bir "bilgi kapitalizmi" biçiminde tezahür etmektedir. Bilginin değeri, doğruluğundan çok tahmin gücüyle ölçülür ve yurttaşlar, etik ya da siyasal kaygılarla değil; algoritmik verimlilikle değerlendirilir. Bu durum,

siyasal karar süreçlerinin rasyonellik yerine araçsal rasyonelite⁴ başarısı üzerinden meşrulaştırılması anlamına gelir.

Sonuç olarak Enfokrasi rejimi, görünüşte katılımcı, şeffaf ve veri temelli olsa da; temelde siyasal alanın teknikleşmesi, yurttaşlığın edilgenleşmesi ve meşruiyetin çöküşü gibi krizleri barındırmaktadır. Bu rejim, klasik siyaset teorilerinin temel kabullerini -karar, temsil, öznellik ve özgürlük gibi- yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Enfokrasi, çağdaş dijital çağın siyasal paradigması olarak karşımıza çıkarken, aynı zamanda yeni direniş biçimlerinin de teorik zeminini oluşturmaktadır.

Enfokrasi özelinde veri temelli yönetişimin dönüşümü, yalnızca merkezi dijital platformlarla sınırlı olmayıp, Blockchain teknolojisi gibi merkeziyetsizlik iddiası taşıyan yapılar üzerinden de yeniden düşünülmelidir. Blockchain, verinin tek bir otorite yerine dağıtık bir ağ tarafından doğrulanmasını ve saklanmasını sağlayarak klasik veri tekelleşmesine karşı alternatif bir model sunmaktadır (Nakamoto, 2008: 1). Bu yönüyle, veri mülkiyetinin bireylere veya ağ katılımcılarına yayılması, enfokrasinin dayandığı merkezi veri yoğunlaşmasını zayıflatma potansiyeli taşımaktadır. Nitekim dağıtık defter teknolojileri, güvenin kurumsal yapılardan ziyade kriptografik doğrulama mekanizmalarına dayanmasını mümkün kılarak yönetişim süreçlerinde yeni bir şeffaflık ve hesap verebilirlik zemini oluşturur (Tapscott ve Tapscott, 2016: 56).

Bununla birlikte, blockchain teknolojisinin sunduğu bu merkeziyetsizlik vaadi, enfokratik kontrol biçimlerini ortadan kaldırmaktan ziyade, onları farklı bir düzlemde yeniden üretebilir. Özellikle zincir üzerinde gerçekleştirilen işlemlerin değiştirilemez ve izlenebilir olması, birey davranışlarının kalıcı veri izlerine dönüşmesine yol açmaktadır. Bu durum, gözetim kapitalizmi ekseninde tartışılan davranışsal izleme ve öngörü mekanizmalarının daha da derinleşmesine imkân tanıyabilir (Zuboff, 2019: 76). Her ne kadar blockchain anonimlik veya takma ad (pseudonymity) sağlasa da, gelişmiş veri analitiği teknikleriyle bu verilerin yeniden kimliklendirilmesi mümkündür. Böylece, dağıtık yapı içinde dahi bireylerin davranışlarının izlenmesi ve modellenmesi, enfokratik yönetişimin teknik altyapısını güçlendirebilir (Kshetri, 2017: 1030).

Öte yandan, akıllı sözleşmeler (smart contracts) aracılığıyla karar alma süreçlerinin otomatikleştirilmesi, enfokrasinin “karar otomasyonu” boyutunu somutlaştırmaktadır. Smart Contract mekanizmaları, belirli koşullar gerçekleştiğinde insan müdahalesine gerek kalmaksızın işlemleri yürütmekte ve böylece yönetişimi teknik kurallar dizisine indirgemektedir (Christidis ve Devetsikiotis, 2016: 2296). Bu durum, Habermasçı anlamda kamusal müzakere alanını daraltırken, siyasal kararların algoritmik kodlara gömülmesine yol açar. Dolayısıyla, blockchain tabanlı yönetişim modelleri (örneğin DAO’lar), katılımı artırma iddiasına rağmen, teknik bilgiye sahip aktörlerin avantajlı olduğu yeni bir elitizm biçimini de beraberinde getirebilir (Atzori, 2017: 6).

Blockchain teknolojisinin veri egemenliği ve dijital kimlik alanındaki kullanımları, enfokrasinin “dijital egemenlik yoğunluğu” boyutunu yeniden yapılandırmaktadır. Self-sovereign identity (kendi kendine egemen kimlik) modelleri bireylere veri üzerinde daha fazla kontrol sağlama potansiyeli taşıırken, bu sistemlerin yaygınlaşması aynı zamanda bireylerin tüm etkileşimlerinin zincir üzerinde kayıt altına alınmasına neden olabilir (Allen, 2016: 5). Bu açıdan blockchain, bir yandan veri üzerindeki merkezi kontrolü dağıtarak özgürleşme imkânı sunarken; diğer yandan

⁴ Max Weber’in amaç-aracı ilişkisine dayalı akıl anlayışına dayanmakta olup, eylemin değerlerden ziyade etkili sonuçlara ulaşma kriterine göre düzenlenmesini ifade eder (Weber, 1978: 24). Bu kavram, daha sonra Jürgen Habermas tarafından genişletilerek modern toplumlarda iletişimsel rasyonelliğin yerini teknik ve araçsal aklın alması şeklinde eleştirilmiştir (Habermas, 1984: 286).

verinin kapsamını, sürekliliğini ve analiz edilebilirliğini artırarak enfokratik gözetim kapasitesini genişletebilir. Dolayısıyla blockchain, enfokrasinin alternatifi olmaktan ziyade, onun hem sınırlarını zorlayan hem de yeni biçimlerde yeniden üreten çift yönlü bir teknolojik altyapı olarak değerlendirilmelidir.

Yukarıda tartışılan enfokratik yönetim biçimleri ile blockchain teknolojisinin çift yönlü etkisi birlikte değerlendirildiğinde, çağdaş siyasal yapıların yalnızca teknolojik dönüşüm geçirmediği, aynı zamanda ontolojik olarak yeniden tanımlandığı görülmektedir. Devletin klasik egemenlik anlayışı, hukuksal rasyonaliteye dayanırken; dijitalleşme süreciyle birlikte bu yapı, teknik altyapılar ve veri işleme kapasitesi ile bütünleşmiştir. Information Society literatüründe de vurgulandığı üzere, bilgi ve veri üretimi modern iktidarın temel kaynaklarından biri haline gelmiş, bu durum devletin işleyişini doğrudan dönüştürmüştür (Castells, 2010: 21; Floridi, 2014: 94). Dolayısıyla, klasik devlet formundan dijital devlete ve oradan enfokrasie uzanan süreç, yalnızca araçsal bir dönüşüm değil, aynı zamanda egemenlik, yurttaşlık ve meşruiyet kavramlarının yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir.

Bu dönüşüm sürecinde yurttaşlık statüsü de önemli bir değişim geçirmektedir. Klasik siyaset teorisinde yurttaş, hak ve yükümlülükler temelinde tanımlanan aktif bir siyasal özne iken; dijital devlet özelinde bu özne giderek hizmet tüketicisine indirgenmektedir. Enfokrasie aşamasında ise birey, esas olarak veri üreten ve sistem tarafından sürekli izlenen bir "dataship" formuna evrilmektedir (Couldry ve Mejias, 2019: 6). Bu minvalde, bireyin siyasal varlığı, katılım ve temsil kapasitesinden ziyade, ürettiği verinin hacmi ve işlenebilirliği ile ölçülür hale gelmektedir. Bu dönüşüm, Datafication sürecinin siyasal alandaki yansımaları olarak değerlendirilebilir (Dijck, 2014: 198).

Meşruiyet ve denetim mekanizmaları açısından da benzer bir kırılma söz konusudur. Temsile dayalı meşruiyet anlayışı, dijital devlet aşamasında performans ve hizmet etkinliği kriterleriyle desteklenirken; enfokrasie özelinde bu yapı, algoritmik rıza üretimi üzerinden yeniden kurulmaktadır (Zuboff, 2019: 376). Denetim ise klasik dönemde hukuksal ve siyasal mekanizmalar aracılığıyla sağlanırken, dijitalleşme ile birlikte süreç temelli izleme ve veri analitiğine dayalı kontrol biçimlerine evrilmiştir. Enfokrasie aşamasında ise bu denetim, büyük ölçüde otomatikleşmiş algoritmik gözetim sistemleri üzerinden işlemektedir (Pasquale, 2015: 142). Bu durum, Algorithmic Governance kavramının işaret ettiği üzere, siyasal karar alma süreçlerinin teknik sistemlere devredilmesi anlamına gelmektedir (Danaher vd., 2017: 5).

Bu dönüşüm karşısında ortaya çıkan direnç biçimleri de farklılaşmaktadır. Klasik devlet yapısında siyasal muhalefet ve kolektif eylem temel direnç araçları iken; dijital devlet özelinde bu alan, dijital katılım ve platform temelli itiraz mekanizmalarıyla genişlemiştir. Enfokrasie düzeyinde ise direnç, doğrudan teknolojik altyapıya müdahale eden araçlar üzerinden şekillenmektedir. Bu noktada blockchain ve kriptografik sistemler, yalnızca alternatif yönetim modelleri değil, aynı zamanda denetim ve şeffaflık talebinin teknik araçları olarak öne çıkmaktadır (De Filippi ve Wright, 2018: 33). Ancak yukarıda da belirtildiği üzere, bu teknolojilerin aynı anda gözetim kapasitesini artırabilme potansiyeli, direnç ile kontrol arasındaki sınırın giderek belirsizleştiğini göstermektedir.

Bu çok katmanlı dönüşüm dinamiklerini sistematik biçimde karşılaştırabilmek amacıyla aşağıdaki tabloda, klasik devlet, dijital devlet ve enfokrasie arasındaki temel ayrımlar kavramsal boyutlar üzerinden sunulmaktadır.

Klasik devlet, dijital devlet, enfokrasie ayrımları şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 1: Klasik Anlamda Devlet, Dijital Devlet ve Enfokrazi Ayrımı

Boyut	Klasik Devlet	Dijital Devlet	Enfokrazi
Egemenlik Kaynağı	Hukuk	Hukuk + Teknoloji	Veri
Yurttaş	Hak öznesi	Hizmet kullanıcısı	Veri üreticisi (Dataship)
Meşruiyet	Temsil	Performans	Algoritmik rıza
Denetim	Hukuk + siyaset	Dijital süreçler	Algoritmik gözetim
Direnç Alanı	Siyasal muhalefet	Dijital katılım	Blockchain / kriptografik denetim

Kaynak: Bu tablo; Foucault (1980), Zuboff (2019), Pasquale (2015), Floridi (2018, 2019), De Filippi ve Wright (2018) ile OECD (2025) ve UNESCO (2025) raporlarında ortaya konan kuramsal çerçevelerden hareketle araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Vatandaşlıktan Veridaşlığa: Dataship

Citizen ve *citizenship* kelime kökü olarak şehirli olmaktan gelmektedir. *Citizen* şehirde yaşayanı ifade ederken, şehrin imkânlarını yaşayabilmek ve buradaki kurallara bağlılık gösterme edimi de *citizenship* olmayı ifade etmektedir. Her iki kavramın özü şehre ve şehirli olmaya aittir (Holston, 1998: 156). Modernleşme ile birlikte bu kavramlar, devletin iktidarı karşısında belirli özgürlüklere sahip olmayı kapsayan ve muhafaza eden bir anlama dönüşmüştür. Özellikle İngiltere’de, yerel belediye kuruluşunun üyesi olmayı ifade etmek için kullanılmıştır. Kavramsal dönüşüm, özneye ve özne olmaya işaret etmektedir. Toprağı, yani aynı ulusu paylaşmaktan doğan *citizenship*, toprak hakkı olarak tanımlanan *jus soli* ile ifade edilirken, kan bağından kaynaklı kazanılan *citizenship*, *jus sanguinis* ile ifade edilmektedir (Brubaker, 1992: 24). Bu kavramlara modernleşmenin etkileri ile birlikte bir yenisi eklenmiştir, bu algoritmik veri tabanlı vatandaşlığı ifade etmek için kullanılan: *Jus algoritmi’dir*. Bu vatandaşlık, gözetim kapitalizminin yeni vatandaşlık yapısıdır (Lippold, 2016: 164).

Citizenship, *vatandaşlık*, *yurttaşlık* dediğimiz kavramlar içeriğinde, öznelarasılığ ve iletişimsel eylemi (Habermas, 1997: 77) barındırır. Bu iletişimsel eylem, başkasının mevcudiyeti ve başka olanla aradaki mesafeyi ve söylemin imkânlı olmasını sağlar. Bu mesafeyle birbirine bağlı başkalar, temsili (demokrasiyi) ve bunu yaparken de aynı zamanda benlik’i muhafaza edebilmeyi özneye sunar (Arendt, 2012: 290). Öznenin verileşmesinde ise, başkasının mevcudiyetinden kaynaklı mesafe ortadan kalkar. Ayrıca veriye indirgenme sürecinde bir öznenin değil, nesnenin bahsetmeye başlanır. Böylelikle, artık başkasının mevcudiyeti olmadan, benlerin görüşleri ne söylemsel ne de temsildir; aksine dogmatik, otistik ve doktrinerdir. Dolayısıyla, olgusalıktan koparılmış bu alan, artık nesne olan öznelere kabileleştirildiği bir alandır (Han, 2022: 31-32). Bu alanda bir dosyanın bölmelere ayrıldığı ve sınırlandırıldığı gibi, nesnelere yani vatandaşlar, eşleşen veri türlerine göre sınıflandırılırlar. Belli verilerden doğan benzerliklerin yarattığı bu verilere bölünmüş vatandaşlar, kendi veri benzerliğini taşımayan diğer verileri artık görmez ve kabul etmez. Onlar artık bir şehrin, vatanın, kan bağının birliğinden doğan vatandaşlar değil, verilerin benzerliğinden, ayrışmasından, sınıflandırılmasından doğan *veridaşlar*dır.

Gözetlemenin güç kaynaklarından biri, kimliklerin yerine bağımlılıkları yaratmasıdır. Birbirine haklar dolayısıyla bağlı olan vatandaşlar, anlam üretiminin mülkiyetinden dolayı verilere bağ(ım)lı hale getirilir (Zuboff, 2021: 491). Yani veriler arası bir bağ oluşur. Bunun anlamı ise piyasa için fırsat oluşturmaktır (Loubere ve Brehm, 2018: 41). Pentland’e göre insanlar arasındaki

bağ ise veri benzeri bir ilişkiyle oluşur. İnsanların davranışları birer veridir ve diğer insanlar bu davranışları kopyalar ve ilgili veriyi kendi benliğine benimsemiş olur (Pentland, 2015: 21).

Pentland, davranış verilerinin ticari ilişkisini ilk fark edenlerden biridir. Onun için insan davranışları çoğu zaman kusurlu ve bozuktur. Bu yüzden yönlendirilmeye, şekil verilmeye ve sınırlandırılmaya ihtiyaç duymaktadır. Davranış verilerinin önemi, eyleme dökülen bozuk ve kusurlu davranışları ehlileştirme için kullanılmasındadır (Pentland, 2015: 23). Bu demek oluyor ki vatandaşlar birbiriyle doğru biçimde etkileşime geçemez ve bu yüzden bilgi yanlış yayılır. Bu da onların hatalı eylemlerde bulunmasına sebebiyet verir. Bunu aşmak için ise üst kontrol gerekmektedir.

Toplum yerine nüfusu tercih eden Pentland, nüfusu da kendi içinde ırk, gelir, meslek, cinsiyet gibi kategorilere değil, 'davranış alt grupları'na⁵ ayırmaktadır. Yani vatandaşlar davranışlarına göre kodlanmaktadır (Pentland, 2013: 3). Bu bakış açısının sosyal kredi sisteminin mantığından çok uzak olmadığı söylenebilir.

Pentland *Social Physics* kitabında, yönetimler, hükümetler ve diğer insanlar nasıl işbirliğinde olur? sorusunu irdelemiş ve *sociometric badge* uygulamasını bulmuştur. Sosyometrik rozet (*sociometric badge*) sayesinde, şirketler çalışanlarına giyilebilir bir sensör takmış olur. Bu sensör, kişinin davranışlarını her an kaydeder durumdadır. Böylelikle organizasyonlar, bozuk davranışları kolayca onarmaya başlayabilir ve kendi kurallarına (piyasasına) uygun davranışların gelişmesini sağlayabilir (Berman, 2016). Ancak, bu ortak davranışın belirleyeni ve meşruiyeti nedir, kim buna karar vermektedir? Skinner, Pentland benzeri bir fikirden hareketle, insanların davranışlarının birbirlerini etkilediğini düşünmektedir. Skinner için başarılı bir toplumsal fayda yaratma girişimi bireyler üzerinden değil, gruplar üzerinden olmalıdır (Skinner, 2002: 160).

Skinner (2002: 241), çoğunluğun iyiliği için davranışları kontrol etmenin zorunlu olduğunu savunur. Ona göre gelişim ancak, insan davranışlarını kontrol ederek yaratılacak bir toplumun varlığıyla mümkün olabilir. Ayrıca, "akıllı birey yerine, toplumun iyiliği için akıllı doğru yolda tutmak" planlı topluma en önemli faydadır (Skinner, 2005: 162). O halde bu şöyle de ifade edebilir; *karar veren vatandaşlar yerine, vatandaşları doğru kararda tutmak* gözetim kapitalizmine en önemli katkıdır.

Buradan şu yorum çıkarılabilir; iyilik, vatandaşın iyiliği değil, vatandaşın davranışlarını değiştiren araçların sahiplerinin iyiliğidir (Zuboff, 2021: 530). Bireysel ve bireylerarası ilişkileri içeren algoritmik, öngörülebilir bir toplum bilimine sahip olmak devletin ve kurumlarının, şirketlerin ve vatandaşların düşünme ve hareket etme biçimlerini büyük ölçüde değiştirme potansiyeline sahip olma anlamına gelmektedir (Pentland, 2015: 191).

Sistem, vatandaşları iyiye yönlendirme ve toplumu ortak eylem içerisinde olmaya itme iddiasında olsa da, bu özünde vatandaşları cahilleştirme ve onun cahilliğinden faydalanma anlamına gelmektedir (Zuboff, 2020: 200). Çünkü bu sistem politika içermemektedir. Politika, hem devletin hem vatandaşın yönünü belirleyebilmektedir (Zuboff, 2021: 532). Yani eylem (sözde) şuur içerir, artık algoritma vardır. Eylemleri politikleştirmek aynı zamanda sorgulama içerir. Sorgulamayla

⁵ Davranış alt grupları" ifadesi, bireylerin sabit demografik kategoriler (ırk, sınıf, cinsiyet vb.) yerine dijital izler, etkileşim kalıpları ve ölçülebilir davranış verileri temel alınarak sınıflandırılmasını ifade etmektedir. Bu yaklaşımda bireyler, sosyal kimliklerinden ziyade veri temelli davranış örüntülerine göre kümelenmekte; örneğin tüketim alışkanlıkları, hareketlilik verileri, iletişim ağları ve dijital etkileşim sıklığı gibi değişkenler üzerinden algoritmik olarak kategorize edilmektedir. Böylece toplumsal analiz, kimlik temelli sosyolojik sınıflandırmadan ziyade, sürekli güncellenen davranışsal veri segmentlerine dayalı dinamik bir modellemeye dönüşmektedir (Pentland, 2013: 3; Mayer-Schönberger ve Cukier, 2013: 78).

birlikte hâk iddia ediş de mümkün hâle gelmektedir. Dolayısıyla, sürece politik bir eylemle katılmayan vatandaş, araçsallaşır. Bu araçsallaşma onu devlete bağımlı hale getirir ve vatandaş böylelikle seçim yapma gücünü elinden kaybetmiş olur.

Pentland'e göre insanlar arasındaki bağ ise veri benzeri bir ilişkiyle oluşur. İnsanların davranışları birer veridir ve diğer insanlar bu davranışları kopyalar ve ilgili veriyi kendi benliğine benimsemiş olur (Pentland, 2015: 21).

Pentland, davranış verilerinin ticari ilişkisini ilk fark edenlerden biridir. Onun için insan davranışları çoğu zaman kusurlu ve bozuktur. Bu yüzden yönlendirilmeye, şekil verilmeye ve sınırlandırılmaya ihtiyaç duymaktadır. Davranış verilerinin önemi, eyleme dökülen bozuk ve kusurlu davranışları ehlileştirmek için kullanılmasındadır (Pentland, 2015: 23). Bu demek oluyor ki vatandaşlar birbiriyle doğru biçimde etkileşime geçemez ve bu yüzden bilgi yanlış yayılır. Bu da onların hatalı eylemlerde bulunmasına sebebiyet verir. Bunu aşmak için ise üst kontrol gerekmektedir.

Veridaş, yurttaşın yalnızca seçmen veya hizmet alıcısı değil, aynı zamanda dijital ağlarda veri üreten, paylaşan ve bu veri üzerinden kimliklenen bir varlık olarak yeniden tanımlanmasıdır. Bu modelde yurttaşlık;

- i. Veri üretme kapasitesi
- ii. Algoritmik temsil
- iii. Dijital katılım ile tanımlanır (Çağatay ve Güven, 2024: 269).

Dataship kavramı, klasik yurttaşlık (*citizenship*) kategorisinin dijital çağda geçirdiği yapısal dönüşümü açıklamayı amaçlayan analitik bir çerçeve sunmaktadır. Ancak kavramın teorik gücünün artırılabilmesi için hukuki statü, siyasal katılım ve yönetim içindeki konum bakımından açık biçimde konumlandırılması gerekmektedir. Burada dataship, pozitif hukuki bir kategori olmaktan ziyade, veri üretimi ve algoritmik profilizasyon süreçleri üzerinden şekillenen fiili-siyasal bir konum olarak değerlendirilmelidir.

Marshall'ın yurttaşlık kuramında (1950: 2) yurttaşlık; medeni, siyasal ve sosyal hakların kurumsal güvence altına alınmasıyla tanımlanan bir statüdür. Bu statü, bireyin devlete karşı hak ve yükümlülükler çerçevesinde tanınmasını ve siyasal katılım kanallarına erişimini ifade eder. Yurttaş, bu modelde hukuken tanınmış, siyasal olarak temsil edilen ve kamusal karar süreçlerine katılım hakkına sahip özne konumundadır. Buna karşılık dijital platform kapitalizmi⁶ özelinde birey, giderek hak öznesi olmaktan ziyade veri üretim birimi hâline gelmektedir (Couldry ve Mejias, 2019: 65). Bu dönüşüm, siyasal öznenin yerini veri temelli öngörülebilirlik üzerinden tanımlanan algoritmik profile bırakması anlamına gelmektedir.

Dataship tam da bu kırılma noktasını kavramsallaştırmaktadır. Bu noktada birey, hukuki statüsünden bağımsız olarak; dijital izleri, davranış kalıpları ve veri akışları üzerinden yönetim sistemlerine entegre edilmektedir. Siyasal temsil mekanizmaları yerini veri temelli sınıflandırmaya bırakmakta; kamusal deliberasyon yerine tahmine dayalı davranışsal yönlendirme mekanizmaları öne çıkmaktadır. Zuboff'un (2019: 87) "davranışsal artık değer" kavramı, bu sürecin ekonomik boyutunu açıklarken; siyasal düzlemde bireyin özerk karar verici

⁶ Platform kapitalizmi; dijital altyapıların ekonomik faaliyetin merkezine konumlandığı, verinin temel bir üretim faktörü haline geldiği ve platform sahiplerinin ağ etkileri (network effects) aracılığıyla piyasada tekeli bir güç elde ettiği ekonomik modeli ifade eder (Srniczek, 2017: 48). Bu modelde platformlar, kullanıcı faaliyetlerini gözetim mekanizmalarıyla veriye dönüştürerek "davranışsal artık" üretmekte ve bireyi özgür bir siyasal öznenin ziyade, algoritmik olarak yönetilen ve metalaştırılan bir veri kaynağına indirgemektedir (Zuboff, 2019: 75).

olmaktan çıkarak tahmin edilebilir bir davranış nesnesine dönüşmesini ifade etmektedir. Bu durum, yurttaşlıktan dataship'e geçişin temel yapısal dönüşümüdür.

Hukuki açıdan değerlendirildiğinde dataship'in mevcut anayasal sistemlerde pozitif bir statüye sahip olmadığı görülmektedir. Yurttaşlık doğum, soy bağı veya vatandaşlığa kabul yoluyla kazanılır ve kamu hukuku tarafından tanınır. Buna karşılık dataship, veri üretimi yoluyla fiilen oluşur; devletler ve özel platform altyapıları tarafından tanımlanır; çoğu zaman bireyin açık ve bilinçli rızasına dayanmayan profilizasyon süreçleri içerir. Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) çerçevesinde bireyin "veri öznesi" olarak tanımlanması, dataship'in hukuki boyutuna dair sınırlı bir normatif zemin oluştursa da, bu düzenleme bireyi aktif siyasal özne olarak değil, korunması gereken veri kaynağı olarak konumlandırmaktadır. Dolayısıyla burada söz konusu olan yeni bir yurttaşlık statüsü değil, düzenlemeye tabi bir veri konumudur.

Ampirik göstergeler de bu dönüşümü desteklemektedir. Freedom House'un (2023) raporuna göre 70'ten fazla ülkede devletler gelişmiş dijital gözetim teknolojileri kullanmaktadır. OECD (2023) verileri, kamu yönetiminde yapay zekâ destekli karar sistemlerinin hızla yaygınlaştığını göstermektedir. Siyasal kampanyalarda mikro hedefleme tekniklerinin kullanılması ve Cambridge Analytica vakasında milyonlarca kullanıcının verisinin manipülasyon amacıyla işlenmiş olması, siyasal katılımın giderek veri davranışlarına indirgenebildiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede siyasal temsil, klasik anlamdaki seçim ve kamusal müzakere süreçlerinden ziyade, veri akışlarının yönetimi üzerinden şekillenmektedir.

Bu dönüşüm, Crouch'un (2004) post-demokrasi tezini dijital düzleme taşımaktadır. Siyasal kurumlar biçimsel olarak varlığını sürdürse de karar süreçleri giderek veri yoğunlaşması ve algoritmik analizler üzerinden yönlendirilmektedir. Dataship bu nedenle normatif bir yurttaşlık modeli değil; bireyin dijital iktidar yapılarına entegre edilme biçimini tanımlayan analitik bir kategoridir.

Bu çerçevede dataship şu şekilde ifade edilebilir: Dataship, bireyin hukuki yurttaşlık statüsünden bağımsız olarak, dijital veri üretimi ve algoritmik profilizasyon süreçleri aracılığıyla yönetim sistemlerine entegre edilmesini ifade eden fiili-siyasal bir konumdur. Bu konum, temsil temelli siyasal katılımın yerine veri temelli öngörülebilirliği koyarak dijital çağda yeni bir iktidar biçiminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Dataship'in fiili-siyasal bir konum olarak ortaya çıkışı, bireyin veri üretim süreçleri aracılığıyla yönetim sistemlerine entegre edilmesini ifade etmektedir. Ancak bu entegrasyon yalnızca bireyin statüsünü dönüştürmemekte; aynı zamanda veri üzerindeki mülkiyet, kontrol ve düzenleme yetkisinin kimde toplandığı sorusunu da gündeme getirmektedir. Eğer birey artık veri temelli bir siyasal konum içinde tanımlanıyorsa, bu durumda veri üzerinde egemenlik kime aittir? Devlete mi, platformlara mı, yoksa bireyin kendisine mi? Dataship'in analizi, kaçınılmaz olarak veri mülkiyeti ve kontrol kapasitesine ilişkin daha geniş bir egemenlik tartışmasına kapı aralamaktadır.

Yurttaşın bu dönüşümünü kavramak için öncelikle Rousseau'nun "genel irade" (volonté générale) anlayışına dönmek gerekir. Rousseau, bireylerin özgür iradeleriyle katıldıkları kolektif bir aklın, siyasal meşruiyetin temeli olduğunu savunur (Rousseau, 2002). Ancak enfokrasi rejiminde bu kolektif irade, bireylerin rızasına değil, onların dijital izlerine dayanır. Yurttaşın tercihi, oylamayla değil, algoritmaların verileri işlemesiyle temsil edilir. Böylece meşruiyet, katılımın yerini "tıklama"nın aldığı bir zemine kayar.

Kant'ın insanı "amaç olarak" görme ilkesi (Kant, 1993: 37), bireyin özgürlük ve akıl temelinde değerlendirildiği bir etik düzeni ima eder. Oysa dijital rejimlerde birey, amaç değil araç hâline

gelir; yani veri üretimi için kullanılan bir nesneye indirgenir. Bu, Kantçı anlamda insan onurunun ve ahlaki özerkliğin ciddi bir ihlali anlamına gelir.

Byung-Chul Han (2022: 19), bu süreci “veri-feodalizm” olarak adlandırır. Ona göre bireyler, dijital sistemlerde sürekli şeffaflık ve performans baskısıyla karşı karşıyadır. Han’ın “şeffaflık toplumu” tanımı, yurttaşın gönüllü olarak kendini açtığı, ama bu açılımın denetlenemez yapay zekâ sistemleri tarafından yönlendirildiği bir durumu tarif eder. Bu durumda yurttaş artık *bir hak öznesi değil*, veri zincirinde optimize edilmesi gereken bir nesneye dönüşmüştür.

Marx’ın yabancılaşma kavramı da burada yeni bir yorum kazanır. Emekçinin üretim sürecinden yabancılaşması gibi (Marx, 2009: 90), dijital yurttaş da kendi kimliğini oluşturan dijital ayak izlerinden yabancılaşmaktadır. Her “like”, her paylaşım, her konum verisi, yurttaşın kimliğinden koparak, onun aleyhine kullanılacak bir gözetim ağına dönüşmektedir. Bu gözetim ağı, yalnızca ekonomik çıkarlar için değil, aynı zamanda siyasal yönlendirme ve davranış mühendisliği için de kullanılmaktadır (Zuboff, 2019: 91).

Bu dönüşümün doğurduğu temel sorunlardan biri de *aidiyet krizidir*. Yurttaş, geleneksel kamusal alanlarda toplulukla kurduğu bağ sayesinde kimliğini inşa ederdi. Ancak dijital çağda birey, yankı odalarında yalnızlaştırılır; kimliğini onaylayan içeriklerle sınırlı bir dünyada, ötekiyle temas kurmaksızın yaşamaya başlar (Pariser, 2011: 64). Bu, Hannah Arendt’in (1958: 17) “çoğulluk” ilkesine doğrudan bir tehdittir. Arendt’e göre kamusal alanın varlığı, farklıların birlikte yaşama iradesine dayanır. Dijitalleşen enfokrazi rejiminde ise farklılıklar bastırılır, algoritmalar bireye benzeyeni sunar ve kamusal alan daralır.

Tüm bu dönüşümler, dijital yurttaşlığın artık klasik demokratik formlarla sürdürülemeyeceğini göstermektedir. Yurttaşlık, yalnızca devletle olan ilişkiyi değil, aynı zamanda bireyin *veriyle olan ilişkisinin etik, hukuki ve siyasal boyutlarını* da kapsamak zorundadır. Bu noktada “veri egemenliği” (data sovereignty) kavramı ön plana çıkar. Bireylerin ürettiği veriler üzerindeki sahiplik hakkı, hem bireysel özerkliğin hem de kamusal karar alma süreçlerinin demokratik niteliğinin korunması için elzemdir (Couldry ve Mejias, 2019: 70).

Buradan hareketle, enfokrazi rejiminde dijital kimliğin inşası, yalnızca teknolojik bir mesele değildir. Aynı zamanda siyasal ve ahlaki bir meseledir. Katılım, yalnızca etkileşim değil, karar alma süreçlerine gerçek erişimle mümkündür. Yurttaşlık, yalnızca bir vatandaşlık numarası değil, *kararların ortaklaşa inşasına dayanan bir aidiyet hissi* ile mümkündür.

Dijital çağın sunduğu olanaklar, yurttaşlığı yeni biçimlerde hayal etmeye zorlamaktadır. Ancak bu hayal, ancak veri üretiminin sömürüye değil *ortak akla*, izlenmenin değil *hesap verebilirliğin*, dijital etkileşimin değil *kamusal muhakemenin* ön plana çıktığı bir düzenle mümkündür. Enfokrazi rejimini sorgulamak, aynı zamanda dijital kamusal alanı yeniden kurma iradesini ortaya koymaktır. Bu, yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda etik, politik ve felsefi bir zorunluluktur.

Bu kapsamda, klasik yurttaşlık modelinden dijital yurttaşlığa geçiş, veriyle kuşatılmış bir yaşam alanında özerkliğin yeniden tarifini gerekli kılar. Arendt’in (1958: 53) vurguladığı kamusal alan ideali, ancak “görünürlük” ve “eylem” üzerinden anlamlıdır. Enfokrazi’de bu görünürlük, veriyle manipüle edildiği için; yurttaşın kamusal alana katılımı da estetik ve etik bir yeniden inşa

süreci gerektirir. Dijital sanat, eleştirel medya, siberfeminizm⁷ ve hacktivizm⁸ gibi hareketler, bu yeniden inşa sürecinde hem estetik ifade hem de politik pozisyon üretirler (Terranova, 2004: 115).

Dijital direniş, yalnızca platformlara ya da algoritmalara karşı bir isyan değil; aynı zamanda etik bir yurttaşlık anlayışının inşasıdır. Bu anlayış, veriyle kurulan ilişkiyi şeffaflık yerine özerklik, gözetim yerine etik sorumluluk temelinde yeniden tanımlar. Böylece Enfokrazi'nin verisel egemenliğine karşı, kolektif bir etik direniş hattı örülebilir. Yurttaş, artık yalnızca bir veridaş değil; dijital kamusal alanda kendi varlığını ve siyasal özerkliğini yeniden kuran etik bir özne hâline gelebilir.

Dijitalleşmenin küresel ölçekte yarattığı en büyük kırılmalardan biri, yurttaşlık kavramının veri üzerinden yeniden tanımlanması olmuştur. Devletlerin dijitalleşme stratejileri, kamusal hizmet sunumundan toplumsal gözetim sistemlerine kadar geniş bir spektrumda, bireyi hem bir veri üreticisi hem de dijital tüketici olarak konumlandırmaktadır. Bu durum, Zuboff'un (2019: 130) tanımladığı gözetim kapitalizminin devletleşmiş versiyonunu, yani bir *gözetim bürokrasisini* doğurmuştur. Yurttaş, bu düzende yalnızca idari bir birim değil; öngörülen, denetlenen ve yönlendirilen bir "veri profili"ne dönüşür. Bu dönüşüm karşısında veri temelli özerkliğin yeniden tesisi, yalnızca normatif bir tartışma değil, aynı zamanda teknolojik araçlarla mümkün hâle gelebilecek yapısal bir dönüşümdür. Bu noktada, *blockchain teknolojisi*, veri egemenliğine karşı yurttaş özerkliğinin yeniden inşasında önemli bir olanak alanı sunmaktadır.

Blockchain teknolojisi, merkeziyetsiz ve şeffaf veri yapısıyla, Enfokrazi'nin merkezi gözetim ve tahakküm mekanizmalarına karşı bir alternatif oluşturur. Bu teknoloji, sadece bir finansal devrim değil; aynı zamanda yönetim, kimlik doğrulama, oy verme ve mülkiyetin dağıtık kaydı gibi alanlarda da yeni yurttaşlık pratiklerini mümkün kılmaktadır (Tapscott ve Tapscott, 2016: 56). Estonya örneği, bu dönüşümün en kapsamlı uygulamalarından biridir. Estonya'da "X-Road" adlı dijital altyapı, yurttaşların sağlık verilerinden eğitim geçmişine kadar her türlü bilginin dijital ortamda yönetilmesine olanak tanırken; bu verilerin kim tarafından, ne zaman ve hangi amaçla erişildiği blockchain tabanlı bir sistemle yurttaş tarafından izlenebilmektedir (E-Estonia, 2021). Böylece yurttaş, sadece veri üreticisi değil; aynı zamanda verisinin kullanımı üzerinde denetim yetkisine sahip bir özne olarak yeniden konumlanmaktadır.

Benzer şekilde, Hindistan'daki Aadhaar sistemi, yurttaşların biyometrik kimlik bilgilerini merkeze alarak dijital kamu hizmetlerine erişimi kolaylaştırmayı hedeflese de, bu sistemin merkezi yapısı veri ihlallerine ve ayrımcı uygulamalara zemin hazırlamaktadır (Khera, 2019: 1; Masiero, 2018: 45). Buradaki eleştiri, teknolojinin kendisinden ziyade, onun otoriterleşmiş bir dijital rejimin aracı hâline gelmesidir. Blockchain'in sunduğu dağıtık yapı, tam da bu merkezî egemenlik modeline karşı bir teknik alternatif oluşturur. Örneğin, Güney Kore'de Seul Belediyesi'nin pilot uygulamalarında, kamu katılım süreçleri blockchain ile güvence altına alınmış, yurttaşların oylarının ve geri bildirimlerinin değiştirilemez biçimde kayda geçmesi

⁷ Siberfeminizm, dijital teknolojiler ve internet ortamını, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı eleştirel bir müdahale ve alternatif ifade alanı olarak kullanan feminist yaklaşımları ifade eder. Bu kavram, özellikle Sadie Plant'ın çalışmalarıyla teorik bir çerçeve kazanmış olup, teknolojinin patriyarkal yapılarla ilişkisini sorgularken aynı zamanda dijital alanın kadınlar için yeni özgürleşme imkânları sunduğunu ileri sürer (Plant, 1997: 39). Ayrıca siberfeminizm, dijital ağlar aracılığıyla kimlik, beden ve temsil meselelerini yeniden düşünerek, sanal alanı politik bir mücadele sahasına dönüştürür (Wilding, 1998: 8).

⁸ Hacktivizm ise "hacking" ile "aktivizm" kavramlarının birleşiminden türeyen ve dijital araçlar yoluyla politik, etik veya toplumsal amaçlarla müdahalede bulunmayı ifade eden bir eylem biçimidir. Tim Jordan ve Paul A. Taylor, hacktivizmi bilgiye erişim, ifade özgürlüğü ve dijital haklar gibi konular etrafında şekillenen, çoğu zaman devlet ve kurumsal güç yapılarına karşı geliştirilen bir dijital direniş pratiği olarak tanımlar (Jordan ve Taylor, 2004: 10). Buradan hareketle hacktivizm, dijital kamusal alanın yeniden politize edilmesinde önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

sağlanmışır (Seoul Metropolitan Government, 2021). Bu uygulamalar, dijital yurttaşlık pratiklerinin daha katılımcı ve hesap verebilir biçimlerde kurgulanabileceğini göstermektedir.

Öte yandan, blockchain teknolojisinin otoriter sistemlerde yurttaş daha sıkı denetim altına almak için de kullanılabileceği göz ardı edilmemelidir. Çin’de geliştirilen *Social Credit System*, henüz doğrudan blockchain tabanlı olmasa da, veri temelli yurttaş skorlaması fikri, bu teknolojinin potansiyel olarak ne tür otoriterleştirici uygulamalara yöneltilebileceğini göstermektedir (Liang, 2018: 416). Dolayısıyla, blockchain’in kendisi nötr değildir; nasıl tasarlandığı ve kim tarafından kontrol edildiği, onun yurttaş özerkliği üretip üretmeyeceğini belirler. Judith Butler’ın (1997: 19) “etik fail” kavramı çerçevesinde düşünüldüğünde, blockchain uygulamaları ancak etik bir tasarım ve kamusal sorumlulukla ilişkilendirildiğinde özgürleştirici bir nitelik taşıyabilir.

Özetle, blockchain teknolojisi Enfokrasi’nin gözetimci düzenine karşı güçlü bir teknik direnç noktası oluştursa da, bu potansiyel yalnızca etik tasarım, kamusal müzakere ve yurttaş katılımı ile gerçekleştirilirse anlamlı olacaktır. Yurttaşın yalnızca veri üreticisi değil, verisinin ve yönetim süreçlerinin sahibi olduğu yeni bir dijital kamusal alan tahayyülü, ancak bu bütünsel dönüşümle mümkündür. Hannah Arendt’in (1958: 73) kamusal alanı özgür eylemin ve eşit yurttaşlık deneyiminin mekânı olarak tanımlaması, blockchain tabanlı sistemlerin bu ideale ne ölçüde yaklaşabileceğini sorgulamak açısından kritik bir çerçeve sunmaktadır. Bu sorgulama, bizi teknik çözümlerden çok, etik, politik ve kolektif yurttaşlık tahayyüllerine yönlendirmektedir.

Gözetim teknolojilerinin tarihsel evrimi dikkate alındığında, disiplinler denetim biçimlerinden veri temelli izleme ve yönlendirme mekanizmalarına doğru belirgin bir dönüşüm yaşandığı görülmektedir. Bu dönüşüm, yalnızca teknik araçların gelişimiyle açıklanamaz; aynı zamanda iktidarın işleyiş mantığının yeniden yapılandığını göstermektedir. Enfokrasi, bu bağlamda, gözetimin yoğunlaşmış ve sistematikleşmiş bir biçimi olarak ortaya çıkmakta; bireylerin davranışlarını yalnızca izlemekle kalmayıp, onları öngörülebilir ve yönlendirilebilir hale getirmektedir (Zuboff, 2019: 201). Böylece gözetim, klasik anlamda dışsal bir kontrol mekanizması olmaktan çıkarak, veri analitiği ve algoritmik modelleme aracılığıyla içselleştirilmiş bir yönetim formuna dönüşmektedir.

Bu noktada blockchain teknolojisinin rolü çift yönlü bir karakter taşımaktadır. Bir yandan merkezi veri tekelleşmesini kırma, şeffaflık sağlama ve bireylere veri üzerinde daha fazla kontrol imkânı sunma potansiyeli taşıırken; diğer yandan verinin kalıcı, izlenebilir ve doğrulanabilir biçimde kayıt altına alınması, gözetim kapasitesini daha da derinleştirebilmektedir (De Filippi ve Wright, 2018: 78). Özellikle zincir üzerindeki işlemlerin değiştirilemezliği, bireylerin dijital izlerinin silinemez hale gelmesine neden olmakta; bu durum, enfokratik düzenin ihtiyaç duyduğu sürekli veri akışını ve davranışsal modelleme kapasitesini güçlendirmektedir. Dolayısıyla blockchain, yalnızca bir özgürleşme aracı değil, aynı zamanda enfokrasinin teknik altyapısını pekiştirebilecek bir mekanizma olarak da değerlendirilmelidir.

Bu karşılıklı etkileşim, yurttaşlık kavramının dönüşümünü daha da görünür kılmaktadır. Klasik yurttaşlık, hak, temsil ve katılım ekseninde tanımlanırken; enfokratik düzende birey, giderek veri üreten, izlenen ve algoritmik olarak değerlendirilen bir özneye indirgenmektedir (Couldry ve Mejias, 2019: 5). Blockchain tabanlı sistemler ise bu dönüşümü hem tersine çevirebilecek hem de derinleştirebilecek bir eşikte konumlanmaktadır. Self-sovereign identity gibi uygulamalar bireye veri üzerinde kontrol imkânı sunarken, aynı zamanda tüm etkileşimlerin kayıt altına alınması, bireyin dijital varlığını bütünüyle ölçülebilir ve analiz edilebilir hale getirmektedir (Allen, 2016: 6). Bu durum, yurttaşın “veri öznesi” olma halini ortadan kaldırmamakta; aksine onu daha sistematik bir biçimde yeniden üretmektedir.

Gözetimden enfokrasiye ve oradan blockchain destekli yönetim modellerine uzanan bu süreç, çağdaş siyasal düzenin temel dinamiklerini yeniden tanımlamaktadır. Bu yeni yapı içerisinde

yurttaşlık, yalnızca siyasal hak ve yükümlülükler çerçevesinde değil; veri üretimi, veri kontrolü ve algoritmik görünürlük ekseninde şekillenmektedir. Enfokrasi, blockchain teknolojisiyle birlikte hem daha şeffaf hem de daha kapsamlı bir gözetim rejimine dönüşme potansiyeli taşımakta; bu durum, özgürlük, özerklik ve siyasal katılım kavramlarının yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla mesele, yalnızca teknolojik araçların yaygınlaşması değil; bu araçların hangi etik, siyasal ve kurumsal çerçevede kullanıldığıdır. Bu çerçeve belirlenmeden, blockchain'in sunduğu olanaklar ile enfokrasinin ürettiği riskler arasındaki gerilim, çağdaş yurttaşlığın en temel açmazlarından biri olmaya devam edecektir.

SONUÇ

Sonuç olarak bu çalışma, dijitalleşmenin yalnızca teknik bir dönüşüm süreci olmadığını; aksine siyasal iktidarın doğasını, işleyiş mekanizmalarını ve meşruiyet kaynaklarını köklü biçimde yeniden şekillendiren bir paradigma değişimine işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Bu minvalde enfokrasi, veri üretimi, algoritmik analiz ve davranışsal yönlendirme kapasitesi üzerinden işleyen yeni bir yönetim formu olarak kavramsallaştırılmıştır. Surveillance Capitalism literatürünün de gösterdiği üzere, bu yeni yapı, bireylerin yalnızca gözlemlenen değil; aynı zamanda öngörülen ve yönlendirilen varlıklar haline geldiği bir iktidar ilişkisini ifade etmektedir.

Çalışmanın temel bulgularından biri, enfokrasinin klasik otoriterlikten farklı olarak açık baskı mekanizmalarından ziyade, veri temelli ve çoğu zaman görünmez işleyen kontrol biçimlerine dayanmasıdır. Bu durum, siyasal meşruiyetin kamusal müzakere ve temsil süreçlerinden uzaklaşarak, veri analitiği ve performans ölçütleri üzerinden yeniden üretildiğini göstermektedir. Algorithmic Governance (algoritmik yönetim) çerçevesinde değerlendirildiğinde, siyasal karar alma süreçlerinin giderek teknik sistemlere devredildiği; bunun da hesap verebilirlik, şeffaflık ve yurttaş katılımı açısından yeni sorun alanları yarattığı tespit edilmiştir.

Bu dönüşüm sürecinde Blockchain teknolojisinin rolü ise indirgemeci biçimde tek yönlü olarak değerlendirilemeyecek kadar karmaşıktır. Blockchain, merkeziyetsizlik, şeffaflık ve veri kontrolünün dağıtılması gibi özellikleriyle enfokratik yapıya karşı potansiyel bir direnç aracı sunmaktadır. Ancak aynı teknoloji, verinin değiştirilemezliği, izlenebilirliği ve sürekli analiz edilebilirliği sayesinde gözetim kapasitesini derinleştirerek enfokrasinin teknik altyapısını güçlendirebilmektedir. Bu çift yönlü yapı, teknolojinin normatif olarak nötr olmadığını; aksine tasarım biçimi, yönetim modeli ve kullanım bağlamına göre farklı siyasal sonuçlar ürettiğini açıkça göstermektedir.

Yurttaşlık kavramı açısından değerlendirildiğinde ise ortaya çıkan tablo daha da çarpıcıdır. Klasik yurttaşlık anlayışı, haklar, temsil ve siyasal katılım temelinde şekillenirken; enfokrasi bağlamında birey, giderek veri üreten, analiz edilen ve yönlendirilen bir "veri öznesi"ne indirgenmektedir. Blockchain tabanlı sistemler bu dönüşümü hem sınırlandırabilecek hem de pekiştirebilecek bir potansiyel taşımaktadır. Bu nedenle çağdaş yurttaşlık, yalnızca hukuki statü veya siyasal katılım üzerinden değil; veri egemenliği, dijital özerklik ve algoritmik görünürlük ekseninde yeniden düşünülmelidir.

Bu çalışma, enfokrasi kavramını analitik bir çerçevede ele alarak, dijital çağın siyasal yapısını anlamaya yönelik kavramsal bir katkı sunmaktadır. Bununla birlikte, elde edilen bulgular, gelecekte yapılacak ampirik çalışmalar için de önemli bir araştırma gündemi ortaya koymaktadır. Özellikle blockchain tabanlı yönetim modellerinin farklı ülkelerdeki uygulamalarının karşılaştırmalı analizi, enfokrasinin somut tezahürlerini daha net biçimde ortaya koyabilecektir.

Sonuç itibarıyla, dijitalleşme süreci ne yalnızca özgürleştirici ne de bütünüyle baskıcı bir karakter taşımaktadır. Asıl belirleyici olan, bu teknolojilerin hangi etik, siyasal ve kurumsal çerçevede şekillendirildiğidir. Enfokrazi ile blockchain arasındaki gerilim, çağdaş siyaset teorisinin temel meselelerinden biri olarak, özgürlük, özerklik ve yurttaşlık kavramlarının yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, dijital çağın siyasal düzenini anlamak, yalnızca teknolojiyi analiz etmekle değil; aynı zamanda bu teknolojilerin ürettiği yeni iktidar ve direnç biçimlerini bütüncül bir perspektifle değerlendirmekle mümkün olacaktır.

Gelecek çalışmalar açısından; enfokrazi ile gözetim kapitalizmi arasındaki ilişkinin daha derinlikli biçimde incelenmesi, dijital çağın siyasal ekonomisini anlamak açısından yeni açılımlar sağlayacaktır. Bu izlekte, büyük veri şirketleri, devletler ve ulusötesi dijital platformlar arasındaki güç ilişkilerinin analiz edilmesi; dijital egemenlik tartışmalarını daha bütüncül bir çerçevede ele alma imkânı sunacaktır. Gelecek çalışmaların, bu çok boyutlu ilişkileri hem teorik hem de ampirik düzeyde ele alması, enfokrazi literatürünün gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Ackoff, R. L. (1989). From Data to Wisdom, *Journal of Applied Systems Analysis*, 16: 3-9.
- Allen, C. (2016). The Path to Self-Sovereign Identity, *Life with Alacrity*, <https://www.lifewithalacrity.com/article/the-path-to-self-sovereign-identity/> Erişim Tarihi: 02/08/2025
- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Arendt, H. (2012). *Geçmişle Gelecek Arasında*. (Çeviren, Şener, B. S.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atzori, M. (2017). Blockchain Technology and Decentralized Governance: Is the State Still Necessary?, *Journal of Governance and Regulation*, 6(1): 45-62.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- BCTR (2019a). Blockchain için Kavramsal Mimari, Blockchain Türkiye Platformu Teknoloji Çalışma Grubu Raporu, *TBV*, 1-20.
- BCTR (2019b). Açık Veri, Hukuk, Düzenlemeler ve Kamu İlişkileri Çalışma Grubu, *TBV*: 1-46.
- Berman, E. Alison (2016). MIT's Sandy Pentland: Big Data Can Be a Profoundly Humanizing Force in Industry, <https://singularityhub.com/2016/05/16/mits-sandy-pentland-big-data-can-be-a-profoundly-humanizing-force-in-industry/>, Erişim tarihi: 09/01/2025.
- Best, S. ve Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori Eleştirel Soruşturmalara*. (Çeviren, Küçük, M.), İstanbul: Ayrıntı.
- Brown, W. (2015). *Undoing The Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books.
- Brubaker, R. (1992). *Citizenship And Nationhood in France and Germany*. Harvard University Press.

- Butler, J. (1997). *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Castells, M. (2010). *The Rise of The Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Coglianesi, C., and Lehr, D. (2017). Regulating by robot: Administrative decision making in the machine-learning era. *Georgetown Law Journal*, 105(5), 1147-1223.
- Couldry, N., and Mejiias, U. A. (2019). *The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Christidis, K., and Devetsikiotis, M. (2016). Blockchains and Smart Contracts for the Internet of Things. *IEEE Access*, 4, 2292-2303.
- Çağatay, N. ve Güven, A. (2024). Gözetim Kapitalizminin Yeni Yerel Yönetimleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 79(2): 251-280.
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven, Connecticut: Yale University Press.
- Danaher, J., Hogan, M. J., Noone, C., Kennedy, R., Behan, A., De Paor, A., ... Shankar, K. (2017). Algorithmic governance: Developing a research agenda through the power of collective intelligence. *Big Data & Society*, 4(2): 1-21.
- De Filippi, P., and Wright, A. (2018). *Blockchain And the Law: The Rule of Code*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Deleuze, G. (1992). *Postscript on the Societies of Control*. October, 59: 3-7.
- Deleuze, G., and Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. (Translate, Massumi, B.). Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press.
- Dijck, J., Poell, T., and de Waal, M. (2018). *The Platform Society: Public Values in A Connective World*. Oxford: Oxford University Press.
- E-Estonia. (2021). *X-Road: The Backbone of E-Estonia*. <https://e-estonia.com/solutions/interoperability-services/x-road/>, Erişim Tarihi: Erişim tarihi: 04/02/2025.
- Eubanks, V. (2018). *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, And Punish the Poor*. New York: St. Martin's Press.
- Floridi, L. (2014). *The 4th Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press.
- Floridi, L., and Sliot, B. (2017). *Group Privacy: New Challenges of Data Technologies*. Dordrecht: Springer.
- Freedom House. (2023). *Freedom on The Net 2023: The Global Internet Freedom Report*. Freedom House.
- Foucault, M. (1977). *Discipline And Punish: The Birth of The Prison*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews And Other Writings*, (C. Gordon, Ed.). New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France*, (Translate, Burchell, G.). New York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü Seçme Yazılar 4*, Işık Ergüden ve Tuncay Birkan (der), İstanbul: Ayrıntı.

- Foucault, M. (2013). *Kelimeler ve Şeyler İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. (Çeviren, Kılıçbay, A., M.), Ankara: İmge.
- Habermas, J (1997). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. (Çeviren, Bora, T.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Han, B., C. (2017). *Psychopolitics: Neoliberalism and New Technologies of Power* (Translate, Butler, E.). Londra: Verso.
- Han, B., C. (2022). *Enfokrasi, Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi*. (Çeviren, Özdemir, M.). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Hardt, M. and Negri, A. (2000). *Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Isin, E. F., and Ruppert, E. (2015). *Being Digital Citizens*. Londra: Rowman & Littlefield.
- Kant, I. (1993). *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. (Translate, Paton, H. J.). Londra: Routledge.
- Khera, R. (2019). *Dissent on Aadhaar: Big Data Meets Big Brother*. Hyderabad, India: Orient BlackSwan.
- Kitchin, R. (2014). *The Data Revolution: Big Data, Open Data, Data Infrastructures and Their Consequences*. London: Sage.
- Kshetri, N. (2017). Blockchain's Roles in Meeting Key Supply Chain Management Objectives. *International Journal of Information Management*, 39: 80-89.
- Levitsky, S., and Way, L. A. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Liang, F., Das, V., Kostyuk, N., and Hussain, M. M. (2018). Constructing A Data-Driven Society: China's Social Credit System as a State Surveillance Infrastructure. *Policy & Internet*, 10(4), 415-453.
- Lippold, C., J. (2016). Jus Algorithmi: How the National Security Agency Remade Citizenship, *International Journal of Communication*, 10: 1721-1742.
- Loubere, N. and Brehm, S. (2018). The Global Age of Algorithm: Social Credit and the Financialisation of Governance in China, *Made in China Journal*, 3(1): 38-43.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen Toplum Günlük Hayatı Kontrol Etmek*, (Çeviren, Soykan, G.), İstanbul: Kalkedon.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship And Social Class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marx, K. (2009). *Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*. (Translate, Milligan, M.). Moscow: Progress Publishers.
- Masiero, S. (2018). *Datafying citizenship in India: Aadhaar and exclusion risks*. *Information Technology for Development*, 24(4): 676-690.
- Mayer-Schönberger, V., and Cukier, K. (2013). *Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, And Think*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A Peer-To-Peer Electronic Cash System*. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

- OECD (2013). *Exploring Data-Driven Innovation as a New Source of Growth: Mapping the Policy Issues Raised By "Big Data"*. Paris: OECD Publishing.
- Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What The Internet is Hiding from You*. New York: Penguin Press.
- Pasquale, F. (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Pentland, A. (2013). Society's Nervous System: Building Effective Government, Energy, and Public Health Systems, *MIT Open Access Articles*, 45(1): 1-14.
- Pentland, A. (2015). *Social Physics: How Social Networks Can Make Us Smarter*, London: Penguin Books.
- Rousseau, J. J. (2002). *The Social Contract*. (Translate, Cole, G., D., H.). New York: Dover Publications.
- Seoul Metropolitan Government. (2021). *Blockchain-Based Voting and Public Participation Pilot Program Report*. Seoul, South Korea: Seoul Metropolitan Government.
- Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Taylor, L., Floridi, L., and van der Sloot, B. (Eds.). (2017). *Group Privacy: New Challenges of Data Technologies*. Cham: Springer.
- Terranova, T. (2004). *Network Culture: Politics For the Information Age*. Londra: Pluto Press.
- Weber, M. (1978). *Economy And Society: An Outline of Interpretive Sociology* (G. Roth & C. Wittich, Eds.). Berkeley, California: University of California Press.
- Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism*. New York: PublicAffairs.
- Zuboff, S. (2021). *Gözetleme Kapitalizmi Çağı*. (Çeviren. Uzunçelebi, T.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Zuboff, S. (2020). You are Now Remotely Controlled, *New York Times*, <https://www.nytimes.com/2020/01/24/opinion/sunday/surveillance-capitalism.html>, Erişim tarihi: 09/08/2022.